

• Col·lecció Cooperativistes Catalans – 19 •

JOAN MESTRE I MESTRE

MARCEL·LÍ PIÑANA EDO

FUNDACIÓ ROCA I GALÈS

Cossetània
EDICIONS

2012

Director de la col·lecció:

Antoni Gavaldà, Fundació Roca i Galès i Universitat Rovira i Virgili

Consell Assessor:

Joaquim Albareda, Universitat Pompeu Fabra
Josep Casanovas, Universitat de Vic
Àngel Duarte, Universitat de Girona
Montserrat Duch, Universitat Rovira i Virgili
Núria Esteve, Fundació Roca i Galès
Pere Gabriel, Universitat Autònoma de Barcelona
Joan Josep González, Fundació Roca i Galès
Santos Hernández, Fundació Roca i Galès
Andreu Mayayo, Universitat de Barcelona
Josep Santesmases, historiador

Primera edició: juny del 2012

© del text: Marcel·lí Piñana Edo
© d'aquesta edició: Fundació Roca i Galès i Cossetània Edicions

Editen:

Fundació Roca i Galès
C. Aragó, 281, 1r 1a • 08009 Barcelona
Tel. 932 154 870 • Fax 934 873 283
fundacio@rocagales.org • www.rocagales.org

Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 602 591 • Fax 977 614 357
cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Foto de la portada: Dia de la Cooperació Provincial. El Vendrell, 1970 (Chinchilla)

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Gràfiques Moncunill, SL

ISBN: 978-84-15456-42-1

Dipòsit legal: T-629-2012

ÍNDEX

1. ÈLS ORÍGENS SOCIOFAMILIARS, PROFESSIONALS I COOPERATIUS DE JOAN MESTRE.....	7
2. DE LA COOPERATIVA AGRÍCOLA DE RIUDECOLS AL LIDERATGE DE LA COOPERACIÓ AGRÀRIA PROVINCIAL	17
3. EL SALT A LA PRESIDÈNCIA DE LA UTECO.....	25
4. L'ESPERIT COOPERADOR A LA UNIÓ AGRÀRIA COOPERATIVA	33
5. L'ESTREBADA EN L'ÈPOCA DE PROCURADOR A CORTS PEL TERÇ SINDICAL...	41
6. LA SEGONA ÈPOCA DE PROCURADOR PEL TERÇ FAMILIAR	53
7. EL COMPROMÍS AMB L'AGRO I LA SEVA GENT FINS ALS DARRERS DIES	71
BIBLIOGRAFIA I FONTS DOCUMENTALS.....	85
AGRAÏMENTS	89
APÈNDIXS	91
1. Declaracions del Sr. Joan Mestre al diari <i>Pueblo</i> a l'entorn de la Llei de la Seguretat Social Agrària	91
2. Juan Mestre, una vida dedicada al cooperativismo.....	93

1. ELS ORÍGENS SOCIOFAMILIARS, PROFESSIONALS I COOPERATIUS DE JOAN MESTRE

Joan Mestre i Mestre va néixer a Riudecols el dia 10 de febrer de 1908 al domicili familiar dels seus pares, tal com era habitual en aquells anys, sobretot al món rural, exactament al núm. 14 del carrer de Pi i Margall d'aquesta població, actualment anomenat —recollint la denominació popular— carrer de Baix.

Son pare, Josep Antoni Mestre i Duran, de trenta-quatre anys d'edat, va ser la persona que declarà davant del jutge municipal, Miquel Marimon i Juncosa, que la seva muller, també de trenta-quatre anys, Àngela Mestre i Cabré, havia infantat un nen a qui imposaven el nom de Juan Adolfo Venerando. Tanmateix, aquest nen arreu va ser conegut per *Juanito*, diminutiu usual a l'època. I, no només en els anys primerencs, sinó que també al llarg de tota la seva vida —i fins a la seva mort— així va ser anomenat familiarment i col·loquial, sovint fent seguir aquest hipocorístic del nom de casa: *de ca la Bel*, afèresi d'Isabel,¹ nom d'una avantpassada de la família. Com és lògic, administrativament era conegut amb un sol nom, Joan, obviant tots els altres.

En el moment del naixement tenia els avis paterns amb vida: Antoni Mestre i Cabré i Francesca Duran i Borràs, naturals i veïns de Riudecols i que vivien de l'agricultura.

Els avis per línia materna ja havien mort: eren Agustí Mestre i Juncosa i Rosa Viña i Tost, tots dos naturals de les Irlles, llogaret uns 2,5 km a ponent de

¹ JOVÉ I HORTONEDA, Ferran. *Història i onomàstica de Riudecols i dels seus agregats, les Irlles i les Voltes*. Reus: CEC Josep Iglésies, 1990, vol. II, pàg. 53.

Agustí i Joan Mestre. Aquest darrer amb el cercol, típic joguet de l'època (1910). Foto cedida per Montserrat Mestre i Just.

Riudecols, llavors municipi independent, agregat a aquest des dels anys 1939-40. Eren pagesos.²

Per tant, en Joan era d'origen familiar pagès de soca-rel i de classe mitjana i, com a cosa natural, els primers anys de la vida laboral els va dedicar a l'agricultura ajudant la família. El pare, la mare, son germà més gran, l'Agustí, i ell mateix es dedicaven als trossos familiars, on conreaven avellaners, vinya, olivers i fent recapte per als de casa, com tothom a Riudecols en aquelles primeres dècades de la proppassada centúria. La seva feina consistia, principalment, a llaurar amb el matxo de casa les terres de la família i sovint de tercers quan li ho demanaven.

Realment la seva vida quotidiana basculava tota al voltant de la feina agrícola, però, quan la tasca diària li ho permetia, sempre en diumenge i dies festius, practicava l'esport rei en aquell temps, com ho és encara ara: el futbol. Ho feia amb altres companys i amics. El futbol era la seva gran passió! Va destacar com a jugador a l'equip del poble, el Riudecols, i fou conegut com *l'Abelet*, renom derivat del nom de casa familiar. I, durant tota la vida, l'afició al futbol sempre

² Arxiu Municipal de Riudecols (AMR). Llibre de naixements, 1891-1919, núm. 458, pàg. 229, revers.

el va acompanyar: era un apassionat seguidor del FC Barcelona, tot un culer. D'altra banda, tanmateix, gaudia molt, també, de la tertúlia amb els amics.³

A Riudecols sempre hi va trobar un moment per gaudir dels amics del poble, ja fos jugant a la botifarra o fent tertúlia al popular cafè Bardina —anteriorment ca l'Aret,⁴ nom del propietari d'aleshores—, sota casa seva, al carrer de Dalt, parlant de futbol o de les problemàtiques del moment.

I arribà el dia que els pares van transmetre l'herència als seus fills. Per a l'Agustí, l'hereu, les terres; per al Joan, el cabaler, cinc mil pessetes. Amb aquesta herència sí que podem aventurar que, en qualsevol cas, no devia estar gaire il·lusionat a continuar fent de pagès, ja fos treballant per a ell o per a altri.

I en relació amb la seva vinculació amb el món agrícola, hi hagué un esdeveniment molt important en la seva vida que marcà el seu futur laboral i, per descomptat, personal: fou conèixer qui acabaria essent la seva muller, Virgínia Domènech i Solanellas, de ca l'Absolta,⁵ la qual no heretà terres patrimonials perquè tampoc no era l'hereva de casa seva. Una noia, jove com ell, que exercia de mestra d'escola a les Irlles.

Va ser precisament aquesta joveneta, mestra rural d'escola unitària, la seva promesa, qui l'animà a estudiar i li impartí classes per tal d'obtenir un veritable passaport per sortir de la feina de pagès, una feina que la jove Virgínia no somiava precisament per al seu futur marit.

Fou aleshores que Juanito Mestre se'n va anar a viure a casa d'uns familiars a Barcelona per tal d'estudiar dos anys a l'Escola de Formació de Funcionaris de la Generalitat. Això li permeté d'obtenir el títol de Secretari d'Administració Local de segon grau. A Barcelona compaginà l'estudi amb la feina.

Amb 27 anys, el 29 de juliol de 1935, va esdevenir comissionat per portar les relacions amb la Junta de Classificació i Revisió dels Minyons de la lleva d'aquell any, en qualitat de secretari municipal de l'Ajuntament de Riudecols, quan era alcalde qui estava destinat a ser son cunyat, Francesc Domènech i Solanellas, després d'ocupar la plaça de secretari interí arran de la dimissió —per raons suposadament d'índole privada— de l'anterior secretari, Teodor Llorente i Aragonès.⁶

Va ser nomenat oficialment secretari municipal de l'Ajuntament de Riudecols amb data 19 de gener de 1936.⁷ L'exercici del càrrec li va durar poc, perquè un mes després de la victòria del Front Popular a les eleccions generals de l'Estat espanyol, el dia 12 de març de 1936, Joan Mestre, com que era considerat de

³ Entrevista a Joan Mestre i Domènech, 15-XII-2009.

⁴ JOVÉ I HORTONEDA, Ferran. *Op. cit.*, pàg. 37.

⁵ *Ibidem*, pàg. 21.

⁶ AMR. Llibre de plens, 1933-1935, pàg. 39 i s.

⁷ *La Vanguardia*, 21-XI-1936, pàg. 10.

dretes, va ser destituït en la sessió d'aquell mateix dia, quan era alcalde de la vila Lluís Cabré i Perelló,⁸ de ca la Taona.

Malgrat que les circumstàncies polítiques i ideològiques del moment li eren adverses, Joan Mestre va presentar recurs de reposició a l'Ajuntament al Ple, però l'alcalde i els regidors el van rebutjar sense cap discussió ni debat. Era el dia 26 de març de 1936.

Conseqüentment, el jove Joan Mestre, d'ideologia suposadament dretana, ho devia tenir ben difícil per poder tornar a treballar de secretari a l'Ajuntament de Riudecols, controlat en aquells moments per elements d'esquerra. Així, havent fracassat en l'intent de recuperar la plaça de secretari de l'Ajuntament del seu poble per la via legal, se'n va anar a la població de Vinebre, on gaudia d'amistats, i aconseguí de treballar de secretari del consistori d'aquesta localitat durant els anys 1936 i 1937.

Arran del cop militar del 1936, el dia 25 de juliol va arribar a Vinebre un escamot d'anarquistes d'un altre poble amb la intenció d'emportar-se Joan Mestre, probablement a instàncies de revolucionaris de la seva vila natal, però, en aquesta ocasió, el Comitè de Vinebre va impedir que se l'enduguessin. Entenem que Joan Mestre podia resultar útil a la gent del Comitè i, a més, per les actuacions que havia tingut anteriorment en el desenvolupament de la seva funció professional i cooperativa, el Comitè volia donar un vot de confiança al jove secretari. Així doncs, podríem dir que el Comitè de Vinebre li va salvar la vida.

Tanmateix, no va tindre la mateixa sort el que havia de ser son cunyat, el germà de la seva promesa i exalcalde de Riudecols, Francesc Domènech i Solanellas. Aquest va acabar essent víctima mortal de la repressió en la zona republicana, a Barcelona, lluny del poble, el dia 16 de setembre de 1936, juntament amb dos riudecolencs més,⁹ Jaume Anguera i Miralles, de cal Roca, i Baptista Aragonès i Mestre, de ca l'Adolf. Denunciats com a venjança personal per un riudecolenc que residia a Barcelona,¹⁰ els van matar quan es trobaven a l'avinguda de Xile de Barcelona i tots tres havien estat jutges de pau a Riudecols abans de la guerra.¹¹

Malgrat els esdeveniments del 1936, Joan Mestre, sortosament, va salvar la vida en la rereguarda republicana. Una sort que podríem dir que ell mateix

⁸ AMR. *Op. cit.*, pàg. 17 i s.

⁹ Entrevista a Lluís Aragonès i Aragonès, fill d'una de les víctimes, 25-II-2011. "Tots tres van abandonar Riudecols per por de la repressió i es van instal·lar a Barcelona; allí es veien cada dia, però els van sorprendre al carrer i allí mateix els van matar. Després de la guerra se'n van traslladar les restes i estan enterrats a Riudecols."

¹⁰ MANENT, Albert. *La guerra civil i la repressió del 1939 a 62 pobles del Camp de Tarragona*. Valls: Cossetània Edicions, 2006, pàg. 185.

¹¹ SOLÉ I SABATÉ, Josep M. i VILLAROYA I FONT, Joan. *La repressió a la rereguarda republicana de Catalunya (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, vol. II, pàg. 301.

va buscar. Ell tenia clar que als inicis de la insurrecció militar, de moment, no s'havia de deixar veure per Riudecols i que, a més a més, havia de col·laborar en tot allò que li demanava el Comitè Local de Vinebre, lloc on vivia i treballava aleshores. I, arran de la seva col·laboració professional amb el Comitè Local, va poder viure sense dificultats per menjar, sense cap mena de dubte una de les principals preocupacions de la majoria de les famílies mentre va durar el conflicte bèl·lic.

No podem dir el mateix de seva promesa Virgínia, ja que, a part de perdre son germà Francesc, la seva família —com tantes altres— no disposava de prou menjar per alimentar-se. Per això fou crucial l'ajuda de Juanito, el seu xicot, que li oferia patates, verdura, ous, alguna gallina o algun conill quan va fer falta, gràcies a la seva situació privilegiada de bona relació amb el Comitè Local de Vinebre. Des de Riudecols, van viatjar periòdicament a Vinebre per recollir aquelles provisions de què podia disposar Joan Mestre.

Al final del 1937 Joan Mestre continuava a Vinebre, treballant de secretari de l'Ajuntament,¹² quan la seva lleva va ser cridada a files per participar a la guerra. S'havia d'incorporar al centre d'instrucció de reclutes que l'exèrcit de la República havia habilitat al Parc Samà, gran parc del municipi de Cambrils, situat al nord del terme, proper a les poblacions de Montbrió del Camp i de Vinyols i els Arcs.

Joan Mestre va agafar el tren en direcció a Reus, però, en arribar a l'estació de Marçà, un grup de milicians va fer parar el tren. En adonar-se'n, s'amagà al lavabo del vagó perquè va sospitar que el cercaven. Tanmateix, per un atzar de la vida, aconseguí passar inadvertit. No va tenir la mateixa sort un altre jove que responia a les seves mateixes característiques físiques: aquest altre el van obligar a baixar del tren a l'alçada de l'Argentera. Més endavant va saber que el van matar.

Arribat a Reus es desplaçà al Parc Samà i, com tants altres joves, s'incorporà com a soldat al servei de la República. La seva unitat militar estava destacada a prop de Tortosa.¹³

Durant la Guerra Civil, estant de permís, viatjà amb Virgínia a Barcelona, on un capellà amic de la família Mestre, que feia d'infermer a l'Hospital Clínic, privadament i en secret, els va casar.¹⁴ A la tornada a Vinebre, va legalitzar el matrimoni civilment en aquesta localitat, amb data 24 de febrer de 1938.¹⁵

¹² Entrevista a Francesc Mestre i Domènech, 29-XI-2010: "Va ser a Vinebre quan el meu pare, com a secretari de la comuna, es va entusiasmar amb les coses fetes en comú, en cooperació, solidàriament..."

¹³ Joan Mestre i Domènech, 15-XII-2009: "Durant la guerra el pare va formar part del regiment Valentín González, *el Campesino*. Va acabar organitzant l'administració del regiment i essent secretari del mateix Campesino."

¹⁴ AMR. Llibre de matrimonis, 1939-1971, núm. 2, pàg. 2, revers.

¹⁵ AMV. Llibre de matrimonis, tom 7, 1938, núm. 24, pàg. 24 de la secció 2.

Joan Mestre i Virginia Domènech el dia del seu casament (1939). Foto cedida per Francesc Mestre i Domènech.

Posteriorment, a l'acta estesa al registre civil del Jutjat de Riudecols, de 20 de setembre de 1939, es va inscriure el matrimoni canònic que el sacerdot Josep Munuera i Carrasco havia consagrat clandestinament a Barcelona el dia 16 de febrer de 1938.

Al marge esquerre d'aquesta acta s'hi va fer constar la següent nota:

Esta acta es copia de un certificado expedido por el Rvdo. Carlos Lluís, presbítero canónico de la Iglesia Parroquial de Nuestra Señora de Belén, matrimonio canónico celebrado en la jurisdicción de dicha parroquia en pleno dominio rojo.

Ja reincorporat a la seva unitat, Mestre, com tanta gent d'ideologia conservadora que es trobava en files republicanes, tenia la intenció de passar-se al bàndol insurgent. Va saber aprofitar els esdeveniments de la històrica batalla de l'Ebre, entre l'estiu i la tardor del 1938, per passar-se a territori franquista, on en un primer moment va ser fet presoner i traslladat a un camp de concentració, on va poder demostrar la seva identitat i naturalesa política.

